

Velkommen til Gl. Rye

Himmelbjerget

Gl. Rye er også Himmelbjerg-byen. Da Blicher gjorde stedet berømt med sin novelle, Himmelbjerget, og folkemøderne fra 1839, var hans udgangspunkt kroen i Gl. Rye.

Himmelbjerget er idag mødestedet for den danske grundlov – med mindesmærker og grundlovsmøder.

Sankt Søren's Kirke og Kilde

Sagnet fortæller, at Sankt Søren var en bonde fra Rye, der ved en pludselig indskydelse forlod sin plov og begav sig til Køl, hvor han senere blev biskop.

Søren er en fordanskning af navnet Severin. Helgennavnet Severin knyttes til en biskop i Køl, der døde omkr. år 400. Nogle relikvier fra Sankt Severin skulle i 1100- og 1200-tallet være bragt til Norden, hvor Sankt Søren blev en populær helgen. Hellige kilder og kirkerne i bl.a. Gl. Rye, Gl. Haderslev og Holmstrup på Sjælland blev viet til ham.

Sankt Søren's kilde ligger i Sønderskoven vest for Gl. Rye. Men er det nu den rigtige kilde, der er udpeget her? En repræsentant for Nationalmuseet besøgte sidst i 1800-tallet en lang række helligkilder i Danmark. Ved Gl. Rye fremviste lokale beboere tre helligkilder, men den kilde, som man kaldte Sankt Søren's Kilde, lå ifølge beskrivelsen fra den gang et helt andet sted i Sønderskoven!

Lyngbakkerne

Lyngbakkerne øst for Gl. Rye er fredede, og målet med fredningen er at bevare så store dele af lyngbakkerne som muligt med frit udsyn over landskabet. Men det er en stadig kamp mod naturen. Hvis man ikke hele tiden slår lyngen eller græsser den af med får eller kreaturer, vil bakkerne springe i skov.

Borgerne i Gl. Rye deltager aktivt i naturplejen af lyngbakkerne. På plejedagene rydder store og små området for uønsket opvækst af træer, buske og bregner m.v., som truer lyngen.

I 2014 lykkedes det borgerne at stifte en naturfond og erhverve ca. 17 hektar af de meste bynære dele af bakkerne.

Naturfond Gl. Rye

De Kreative Mellemrum

Nyvej 8, Gl. Rye, 8680 Ry. Atelier og uderum med mosaikker, malerier og skulpturer. Inspirationssted med formidling af kreativitet.

www.DeKreativeMellemrum.dk

Art gallery with paintings and garden with mosaics and sculptures. Local attraction which inspires creativity.

www.CreativeSpaces-fm.com/en

- Kirke. Church.
- Museum/attraktion. Museum/attraction.
- Restaurant. Restaurant.
- Kro/hotel. Guesthouse.
- Teltplads. Primitive campsite.
- Indkøbsmulighed. Convenience store.
- Parkeringsplads. Parking.
- Afmærket cykelroute. Marked cycle route.
- Afmærket regional vandrerute. Marked paths.
- Afmærket lokal vandrerute. Marked paths.
- Stier. Paths.
- Overordnede veje. Roads.
- Mark- og skovveje. Gravel roads.
- Rasteplads. Picnic area.
- Madpakkehus. Lunch shed.
- Grillhytte. Grill hut.
- Hundeskov. Dog walking forest.
- Kano- og kajakisætning. Landing site for canoes and kayaks.
- Toilet. Toilet.

Dagli'Brugsen Gl. Rye

Dagli'Brugsen er Gl. Ryens eneste detailbutik. Vi har lavprisprodukter og økologiske varer. Butikken er byens midtpunkt og faste mødested, hvor verdenssituationen bliver vendt og kort-aftenen aftalt.

Ryesgade 28,
8680 Ry
86 89 80 11
www.glryebruksen.dk

**Dagli'
Brugsen**

Lyng Dal Hotel og Restaurant

.... et lille hotel med blot 9 værelser. Alle med eget bad, TV, balkon og fransk altan/terrasse. Vores passion er god mad lavet fra bunden og tilberedt af gode råvarer, gerne økologiske og lokale.

Ryesgade 33,
8680 Gl. Rye
86 89 82 69
www.lyngdal-hotel.dk

Lyng Dal
hotel & restaurant

Hvem står bag?

Denne folder er udgivet af Borgerforeningen i Gl. Rye i juni 2015 i samarbejde med VisitSkanderborg og med økonomiske bidrag fra Friluftsrådet, Landsbysamvirket og borgerforeningen.

VISITSKANDERBORG.COM
- MED DET SMUKKE RYE!

GLRYE.DK
- Leveret af Borgerforeningen i Gl. Rye

Friluftsrådet

Støttet med udløsningsmidler til friluftsliv

Møderne på Himmelbjerget var medvirkende til, at kongen i 1848 nedsatte en Grundlovgivende Rigsforsamling, hvor i 1849 og betroede mænd fik sæde. Grundloven blev vedtaget i 1849 og er med efterfølgende ændringer den dag i dag den vigtigste lov for Danmark. Den bygger på en række frihedsrettigheder bl.a. ytringsfrihed, forenings- og forsamlingsfrihed, religionsfrihed, ejendomsrettens og boligens ukrænkelighed.

En af foregangsmændene var Steen Steensen Blicher, der i 1839 stod bag det første folkemøde på Himmelbjerget. Succesen var så stor, at Blicher også i årene fremover indkaldte til møder på Himmelbjerget. Traditionen med møder i naturen bredte sig over hele landet.

I 1660 var kongen blevet udråbt som enevældig, men i første halvdel af 1800-tallet ramte demokratiske strømninger også Danmark. I 1835 indkaldte kongen de første rådgivende stænderforsamlinger af "oplyste mænd", som skulle komme de demokratiske strømninger i møde. Herfra tog den demokratiske proces fart.

Mod demokrati

Blicher-stenen på Himmelbjerget

Træsko-hovedstad

Midt i 1800-tallet satte den lokale kromand Peder Laursen handelen af træskoene i system og distribuerede til store byer. Peder Laursen havde i 1833 giftet sig med enken efter den forrige kroejer. Det var på samme tidspunkt, at St. St. Blicher via ophold på kroen fik øje på Himmelbjerget.

Træskoproduktionen bragte igen velstand til Rye, hvilket bl.a. byens store gårde og huse fra 1800-tallet vidner om.

Gl. Rye Mølle.

Rye Mølle – industrialiseringen tager fart

Efter auktionen på Skanderborg Slot i 1767 og efter gennemførelsen af landboreformerne fra sidst i 1700-tallet steg effektiviteten i landbruget. Bønderne var nu blevet individuelle selvejere, som kunne tjene penge gennem eksport til udenlandske markeder. Sammen med andelsbevægelsen, der voksede frem i sidste halvdel af 1800-tallet, steg behovet for bedre infrastruktur, og vej- og jernbanenettet blev udbygget.

Åbningen af jernbanen mellem Skanderborg og Silkeborg i 1871 medførte, at man opførte en station på den modsatte side af Gudenåen, men dog så tæt på Rye, at stationen fik navnet Ry Station.

Kornmøllen Rye Mølle blev opført i 1872 af kromanden Jens Petersen, der havde set en forretningsmulighed i jernbanen. I 1922 fik møllen installeret en petroleumsmotor, og to år senere byggedes et savværk øst for møllebygningen. I 1931 anskaffedes en dieselmotor på 20 HK til erstatning for petroleumsmotoren. Savværk og dieselmotor er intakte og kører på udvalgte dage i regi af Museet på Gl. Rye Mølle, der åbnede i 1990.

Gl. Rye

Ry Stationsby udviklede sig hurtigt og overgik snart den gamle landsby Rye i størrelse og betydning. Derfor måtte man knytte navnet "Gl." til Rye for at kende forskel på de to bysamfund.

Skanderborg Slot, gouache Skanderborg Museum.

Indbyggerne i Rye fandt efterhånden andre indtægtskilder til erstatning for valfarten, og byen udviklede sig til et centrum for træskoproduktionen. Denne udvikling tog især fart, da kongen i 1767 ved en auktion på Skanderborg Slot solgte sine besiddelser i Søhøjlandet, og bønderne i Rye fik mulighed for at købe deres landbrugsejendomme og nogle af skovene omkring byen.

I 1573 gav Frederik 2. Skanderborg købstadsrettigheder, og Rye sygnede efterhånden hen. De store korsarme på Sankt Søren's Kirke blev revet ned i 1637, og i 1699 måtte lærnet fjernes efter en brand.

Nedgangstid for Rye

Det var næppe tilfældigt, at reformationen tog sin begyndelse ved kongevalget i netop Sankt Søren's Kirke i Rye 4. juli 1534. Her pressede den jyske adel de jyske biskopper til at anerkende den sydslesvigske og reformvenlige hertug Kristian til konge – i første omgang over Jylland. Med sin hærfører Johan Rantzau i spidsen, fik hertug Kristian de følgende år kontrollen over hele Danmark.

I 1536 kunne Kristian 3. derfor udråbes som konge over Danmark, og reformationen blev en realitet. Han inddrog kirken mark, og reformationen sad på ca. halvdelen af Danmarks landbrugsareal.

Reformationen

Welcome to Gl. Rye

Gl. Rye is a village situated in the middle of the Danish Lakelands through which the 150 km long river, Gudenåen, runs.

By the Gudenå abbeys and convents were erected, and around the turn of the 16th century the Church owned about a third of Denmark. The village of Rye became a sort of borough to Øm Abbey with its own place of execution at the Gallows Hill east of Rye. Today, the citizens of Gl. Rye have collectively bought parts of the protected moorland and take active part in the nature management of the heather clad hills.

The myth speaks of Søren, a peasant from Rye, who became bishop in Cologne and was later elevated to sainthood. St. Søren's Holy Spring is situated in the forest of Rye Sønderskov west of St. Søren's Church.

The Reformation in Denmark gained momentum when an election of a king took place in St. Søren's Church in 1534. Two years later King Christian III was proclaimed king of all of Denmark, and thereby the Reformation became a reality. The Church's lands were confiscated, and afterwards the Crown owned half of Denmark.

In 1561 King Frederick II ordered the demolition of Øm Abbey and that the building materials were transported to Skanderborg to be used for converting the fortress into a castle. Skanderborg was granted a municipal charter in 1573, and the village of Rye decayed. The large transept of St. Søren's Church was demolished in 1637 and the tower was torn down in 1699. The people of Rye turned to other means of income, and in the 19th century the village developed into a hub for the production of clogs.

In 1839 the Danish parson and poet St. St. Blicher arranged the first people's meeting at Himmelbjerget. The people's meetings were instrumental in the King constituting the Constitutional Assembly of the Realm in 1848, and the Constitutional Act of Denmark was signed in 1849. Today Himmelbjerget is a national meeting place – with monuments and annual popular meetings celebrating the Constitution.

When the railroad between Skanderborg and Silkeborg opened in 1871, the village of Rye got a station located on the opposite side of the Gudenå. The innkeeper in Rye quickly saw a business opportunity in the railroad, so in 1872 he erected the grain mill, Rye Mill. The well-preserved mill today houses the Museum at Gl. Rye Mill. The settlement around the station grew quickly and eventually turned into the town of Ry, while the village of Rye instead had "Gl." (meaning old) added to its name.

Gudenåen tiltrak i middelalderen en række klostre, som bl.a. fæstede bønder til at dyrke deres landbrugsarealer, omsatte vandkraften til mølledrift og indrettede stationære fangstredskaber i Gudenåen til bl.a. ål og ørreder.

Klostrene udvidede til stadighed besiddelserne ved testamenteriske gaver, så kirken i begyndelsen af 1500-tallet ejede ca. en tredjedel af Danmarks areal.

Øm kloster blev op gennem middelalderen det største af klostrene i Søhøjlandet, og den nærværdige by, Rye, udviklede sig som en købstadslignende by til klosteret. Her blev holdt store markeder, og klosteret fik sit eget birketing med rettersted på Gaigebakken øst for Rye. En helligkilde i skovene sydvest for byen blev sammen med kirken viet til Sankt Søren – byens berømte helgen – og pilgrimme valfartede til fra hele landet.

Klosterlandet

Søhøjlandet gennemstrømmes af Gudenåen, der fra Tinnets krat i syd løber mere end 150 snoede km til Randers – omkranset af bakker og skræntskove.

Iligger i ca. 22 meter over havets overflade.

Højderne virker dog større ved Himmelbjerget nord for Gl. Rye, selvom bjergets top kun ligger 147 meter over havet. Men terrænet nord for Himmelbjerget falder brat mod Julsø, som ligger i ca. 22 meter over havets overflade.

Gl. Rye ligger midt i Danmarks mest varierede landskab – Det Midtjyske Søhøjland. Her findes Danmarks højeste punkter omkring Eløj Bavnehøj massivet med højder op omkring 170 meter over havet.

Gl. Rye og Søhøjlandet

Lyngbakkerne øst for Gl. Rye.

Welcome to Gl. Rye